

AZ UKRÁN TÖRTÉNETÍRÁS ÉS NÉMETORSZÁG

AZ UKRÁN KÉRDÉSNEK két arca van: egy történeti és egy hatalmpolitikai. A történeti szemléletet az ukrán intelligencia képviseli, ez a fiatal réteg emeli fel a keleteurópai múlt homályából azt az ukrán gondolatot, melyet mai formájában nem ismertek sem a lengyel, sem az orosz évszázadok. Az új ukrán intelligencia visszavetíti a múltra mai nemzeti, nemzetállami képzeit s a keleteurópai problémákba belenyúló hatalmak számára, — hogy megvalósítsa saját állami, politikai gondolatait a csak eszményekben élő, a valóságban soha meg nem volt Ukrajnáról — kész politikai és gazdasági konstrukciókat szolgáltat. A külön ukrán nacionalizmus ügye így nem lesz hatalmpolitikai kérdés: az ukrán nép hatalmas, de érzé-

ketlen masszája három kelet európai állam — Lengyelország, Oroszország, Románia területén élt s így minden olyan nyugatról jövő hatalmi szándék, mely változást akart a kelet európai viszonyokban, szívesen fogadta az ukrán intelligencia részéről jövő eszmei és politikai segítséget.

Az 1941/42-es nagy kelet európai háború során az ukrán intelligencia nem szerepelhetett akkora jelentőséggel, mint például az oroszországi 1917—18-as változások folyamán, vagy még előbb, Osztrák-Galícia történetében. Ennek oka, hogy a történések súlypontja Galiciából, ebből a szinte klasszikus „ukrán Piemontból“ a nagy oroszországi térségekre tolódott át. Itt pedig az ukrán tömeg különleges „nemzeti“ öntudat nélkül élte a maga életét a Szovjetunió társadalmi, gazdasági keretei között; a Szovjetunió egyfelől már régóta letört minden ukrán „nemzeti“ és „kispolgári“ megmozdulást és szeparatizmust, másfelől viszont nemzetiségi alkotmánya keretében teljesen tág teret hagyott az ukrán nyelv érvényesülésének. Ez utóbbi szempont az oka aztán annak, hogy az ukrán intelligencia orosz-ukrán vonatkozásokban kevésbé érvényesülhetett, mint a volt lengyel-ukrán, illetve osztrák-galíciai vonatkozásokban, ahol a nemzeti eszme léte és lényege a nyelvi kérdés körüli küzdelemben forrongott. A Szovjetunió nyelvi-nemzetiségi alkotmányának célja az volt, hogy elvevén a nemzetiségi kérdés feszültségeit, teljes mértékben bekapcsolhassa a különféle nemzetiségeket a szocialista-kommunista társadalmi-gazdasági programba, — e tekintetben a Szovjet vezetői és ideológusai éles szemmel felismerték, hogy a kelet európai nemzetiségi kérdések anyagát a középosztály, az intelligencia szolgáltatja. Az ukrán kérdés egész viharos története azt igazolja, hogy a nemzetiségi politikai feszültséget az intelligencia tartja ébren; a középosztály, az intelligencia, felemelkedvén a nép mély rétegeiből, önmagának előbb a nemzeti nyelv érvényesítése, majd pedig a területi közigazgatási elkülönülés által keres érvényesülést.

Az ukrán kérdés története már azért is a középosztály, az intelligencia kérdése, mivel a történeti ukrán-kis orosz rétegek e határozott állami és szellemi körvonalakat nélkülöző néptömeg nyugtalan története során felszívódtak vagy a lengyel vagy az orosz nemességbe. A nemzeti feléledés a XIX. század elején következett el itt is, nem utolsósorban a romantika indítására. A népből kiemelkedő néhány író újra leszáll a néphez s felfedezi az ukrán-kis orosz nemzetiséget. Egyszerre felélednek a rég elfeledett hagyományok és különbségek, melyek ezt a népet elválasztják nyelvileg és vallásilag a lengyelektől, akikkel egy államban éltek a Jagellók óta s megjelennek az ellentétek, melyek a dél orosz és galíciai síkságok magukat „orosznak“ (rus) nevező embereit a tájnyelv, netán meg a görög katolikus únió, illetve a régi szabad paraszti és harcos kozák hagyomány révén is elválasztják a „moszkovitáktól“. A nép nyelvének, külön jellegének feltárása nyomán egyszerre felmerül a mélyről a romantikus intelligencia előtt a történeti „Ukrajna“ ragyogó távlata s az írók, az intelligencia hol vallásos, hol meg politikai lelkesedésű tagjai a múlt emlékei és fikciója által új politikai és állami körvonalakat ígérnek a történet nélküli, szervezetlen tömegnek.

Az ukrán kérdés tehát már kezdettől fogva végletes feszültségek középpontjában áll. A nemzeti kibontakozást itt csak a „moszkovita“ nagy oroszoktól eltérő déli tájnyelv s a lengyelektől eltérő népi nyelv és vallás realitása támogatja. Am a roppant, egybefolyó kelet európai síkságon — talán a messzi Kaukázust s a hasonlóképpen határozatlan középorosz erdőövet kivéve — nincsen sehhol semmi biztos táji, vagy „politikai“ határvonal, mely szilárd határokat szabhatna a fiatal ukrán intelligencia vágyainak és kontúrokat adhatna forrongó érzelmeinek. Innét van, hogy a fiatal ukrán-kis orosz nacionalizmus egyszerre több fronton harcol s a történettelen, államtalan intelligenciák jellegzetes hagyománykereső éhségével egyszerre kanyarít ki magá-

nak óriási részleteket hol a nagyorosz, hol a lengyel történeti örökségből. Ennek az új történetalkításnak, hagyományteremtésnek területe és alapja mindaz a terület, ahol „ukránul“, vagyis régiebb terminológia szerint kisoroszul, „ruthénül“ beszélnek. Am különben az egész ukrán-kisorosz történelem messze elmosódott már a lengyel, majd meg az orosz hatalom kiterjedésében. Az ukrán intelligencia állampolitikai szándéka most új történelmet teremt s természetes, hogy úgy a lengyel, mint az orosz állam és nemzeti tudat élesen szembenálló e szándékokkal. Így találkoztunk 1920—1939 közt azzal a paradox jelenséggel, hogy a szovjetorosz és a lengyel politika sokszor egyetértett az ukrán nacionalizmussal szemben, mert hiszen örök törekvései mindkettőjük területi, hatalmi állagát érintette. Pedig előbb, az 1890-es, 1900-as években nem egyszer fordult elő a galíciai tartománygyűléseken, hogy a lengyel nacionalisták és az ú. n. nagyorosz párt szorosán együttműködtek az ukrán-kisorosz nemzetiségi törekvések ellenében.

Itt már elérkeztünk ahhoz a ponthoz, melyből kiindulva megérthetjük, miért elsőrendűen politikai kérdés az egész ukrán-kisorosz nemzeti öntudat, nacionalizmus, irodalom és tudomány. S ez a politikum nem is annyira az ukrán nép mély tömegeit érinti, melyek naturálgazdasági, természeti állapotainak elmaradottságához természetesen alig férközhetett hozzá a forrongó és „nyugatos“ intelligencia polgáriasító tendenciája; különben is ez a polgáriasítás korántsem volt gyakorlati és reálisan gazdasági, hanem csupán forradalmi és ideológiai. Az ukrán kérdés a galíciai osztrák politika szülöttje. Elindulásának időpontját ott kell keresnünk II. József galíciai tervei és gróf Stadion rendszerének keretei között. Az osztrák népjóléti abszolutizmus úgy találja, hogy sok a tennivalója a szegény kisorosz parasztság körül s II. József a lengyel nemesi társadalomnak sem barátja, ahogy a magyar nemességgel is összeütközött. A jobbagykérdés a XIX. század elejére az ukrán-kisorosz nemzeti ébredés egyik legnagyobb mozgatója. A nemesi szerkezetű lengyel társadalom a lengyel nemzeti tudatot a nemességgel kapcsolja össze a keletlengyelországi és galíciai területeken. Az ukrán nacionalizmus egyben szociális kérdés is, a kisorosz paraszt és a lengyel birtokos ellentéte. A lengyel nemesség és földbirtokos réteg pedig szüntelenül visszagondolt a történeti lengyel nagyhatalom felé, melynek végzete a keleti területeken a XVII. század közepén nemcsak a katolikus úniós törekvés volt a kisoroszoszok, a kozákok között, hanem az a hajlandóság is, hogy a szabad orthodox parasztság fölé kiterjesszék a lengyel nagybirtok rendszerét. A XIX. században természetesen háttérbe szorul az addig kizárólagos vallási szempont, a lengyel katolicizmus és a kisorosz görög katolikus, illetve görögkeleti feszültség, bár természetesen hatásai ott vannak most is a lengyel állameszmé és az ukrán népiesség ütközései között. Csak rövid ideig él e keleti területeken a kisorosz eredetű lengyel nemesség és honorácior réteg fikciója, a „gente Ruthenus, natione Polonus“ lengyel államgondolata; a továbbélő lengyel állami gondolat ellen már az 1848-as évekre nagy erővel támad fel a kisorosz-ukrán politikai Önjogúság követelése, Ez az igény pedig a jozefinista népjóléti abszolutizmus parasztpártoló politikájából növekedett fel s a szociális feszültség természetesen nemzeti ellentétre vezetett. A háttérben ott áll az az osztrák politika, mely az 1830-as események hatására bizonyos tartózkodó és védekező magatartásba vonul vissza a lengyel gondolattal szemben, — ez utóbbi ugyanis nemcsak a Monarchia északkeleti területi állagára jelent veszedelmet, de egyben a szabadságeszme roppant árnyát is feltámasztja az abszolút államok, Oroszország, Ausztria és Poroszország ellenében. A lengyel állami, nemzeti és szabadság gondolat hordozója pedig az a nemesség, mely a lengyel nemzeti elv tekintetében nemcsak 1830-ban, de még 1860-ban is elutasító álláspontot foglalt el úgy a lengyel, mint az ukrán parasztsággal szemben. Az osztrák politika máraz 1830-as évektől kezdve jól látja a lengyel kérdés veszedelmeit, bár ugyanekkor korántsem szakít a lengyelekkel, akik Galíciában mindvégig különleges jogokat élveznek s szinte teljesen övék e terület belső igazgatása. Am az osztrák politika ugyanekkor feltámasztja a lengyel nemesi állami és nemzeti eszmével szemben a kisorosz parasztság szociális ellenérzéseit, melyeknek aztán a gyér ukrán intelligencia ad népi és

politikai megfogalmazást. Az 1848-as kreamsieri parlamentben az osztrák és cseh liberális politikával szemben a galíciai kisorosz parasztképviselők szavazzák le a szabadelvű irányt s ugyanez a folyamat ismétlődik aztán a XX. század elejéig a galíciai tartománygyűléseken is. A bécsi politika ismeri a kisorosz nacionalizmus népi-demokratikus vonalát, ám ebben nem lát veszedelmet s ügyesen felhasználja szociális és népi feszítőerejét a lengyelekkel szemben, mielőtt azok Galíciában különlegesebb nemzeti és politikai mozgolódásba kezdenek. Ez a háttér az ukrán-kisorosz nemzeti gondolat állampolitikai kibontakozásának. Hasonló itt a helyzet, mint volt Bécs és a magyarországi nemzetiségek viszonyában, mely utóbbiakat szintén nem gátolta mozgalmuk demokratikus természete a Béccsel való szövetkezésben. Az ukrán intelligencia — most már tudatosan ukránnak nevezi magát — szembefordul a lengyel állampolitikával s közvetlen kapcsolatba lép az osztrák politikával. A XIX. század historizmusa kedvez a régi történelmi emlékek feltárásának. Így kutatják fel Galícia és Kelet-Lengyelország kisorosz-ukrán múltját és népi demokratikus alapon így támasztanak panaszokat a lengyel uralom ellen, mely a XIV. század óta — felhasználván a kievi Rus bomlását és a tatárok általi leigázását — reátelepedett a régi, az első, a kievi Oroszország nyugati területeire és ezeket a laza orosz földeket sorra magába olvasztotta. Itt említjük meg, hogy ez a XIV. századtól a XVI. századig tartó folyamat az alapja az orosz cárok nyugati politikai igényeinek; Moszkva urai elsősorban Lengyelország ellenében hangoztatják Rettenetes Iván szavaival, hogy kötelességük minden orosz és minden orthodox föld „összegyűjtése“ a lengyel uralom és a katolikus terjeszkedés ellenében.

Ám az ukrán-kisorosz nacionalizmustól már kezdettől fogva távol áll, hogy a maga lengyelelles politikájával Oroszország nyugati igényeit szolgálja. Már a XIX. század végére feltámad a galíciai ukrán írókban és történészekben az a gondolat, hogy hiszen az első, a kievi Oroszország tulajdonképpen teljesen más volt, mint a középorosz erdőöv védelmében a XIII. században Kievre reászakadt tatár uralomtól mentesen maradt moszkvai fejedelemség, mely egyébként szintén a Rurik-háztól veszi eredetét. A kisorosz-ukrán nép lakóhelye Dél-Oroszország és Kelet-Lengyelország; az ukrán írók azt tartják, hogy ez a föld az igazi Oroszország, itt kezdődik az orosz állam és ez — tanítják mai népi szemlélettel — elsősorban is kisorosz, ukrán eredetű és jellegű volt. Moszkvának semmi köze ehhez az államalakuláshoz. Kisoroszországnak (Ruthenia) pedig a II. századtól nevezik a görögök ezt a földet, hogy megkülönböztessék az északi erdőöv alakulásaitól, a később támadt Nagy-Oroszországtól: ez az elnevezés, tanítja az ukrán történetírás, teljesen analóg azzal, ahogy a régi görögök az új gyarmati területeket Nagy-Görögországnak nevezték az otthoni Hellással szemben ... A gyér ukrán intelligenciának egyébként emlékezetében maradt, hogy a moszkvai cárok centralizmusa mint semmisítette meg az ukrán különállás régi emlékeit; a kievi patriarkátust Moszkva örökölte s a kisorosznyelvű vallási irodalmat, tanítást, a kozák és szabadparaszti szervezetet sorra megsemmisítette Nagy Péter, még inkább Nagy Katalin centralizmusa. Az ukrán történetírás egyébként azt tartja, hogy Nagy Péter és Nagy Katalin államépítésében a nyugatias műveltségű kisorosz középrétegeknek óriási szerepük volt, mivel a nagyoroszoknak, mondják, nem lehetett még megfelelő „intelligenciájuk“; ám mindezeknél a nagyorosz társadalmi és állami szerkezetben elhelyezkedő kisoroszoknál ekkor még nyomát sem találjuk az ukrán nacionalizmus mai szempontjainak... Sem Kocsubej Viktor gróf, I. Sándor nagy reformer barátja, sem Gogol nem voltak ukrán nacionalisták, — hiszen ezek a rétegek, ezek az emberek a kisorosz nemesség orthodox részének szülöttjei voltak s ahogy a galíciai kisorosz nemesség felszívódott a lengyelek közé, a XVII. század közepétől az orosz rész nemessége is így tette magáévá a moszkvai patriotizmust. Csak a XIX. század elején emelkedik fel a tájnyelv ihletésére a külön ukrán népi és irodalmi tudat a délorosz

tájakon s a központi kormányzat keményen is üldözi minden jelentkezését, úgy hogy minden ukrán-kis orosz szándéknak az osztrák Galíciába kell menekülnie; itt találnak menedéket az első nagy népi-nemzeti költő, Tarasz Sevcenko gondolatai, itt virágzik az ukrán irodalom és tudomány s itt nő fel nemcsak a lengyelek, de az oroszok veszedelmére is tudósok, írók, bécsi-osztrák műveltségű polgárok munkája nyomán az új ukrán államgondolat.

A népi-nemzeti jelenségekkel szemben olyan óvatos osztrák politika már kezdettől fogva nagy rokonszenvet mutat minden ukrán szellemi jelenség iránt. Az osztrák támogatás már az 1830-as évektől kezdve rendkívül hatásos fegyver az oroszok galíciái propagandájával szemben. Az egyesült kis-orosz-ukrán papság nemcsak a lengyel nemességgel szemben híve az osztrák politikának, de saját érdekében is ellensége az orthodoxiával azonos I. Miklós, majd meg Pobjedonoszev-féle nagy orosz egységnek. A galíciái kis-orosz-ukrán politika támogatása nyomán kikelt eredmények átharapóznak Oroszország határain. Ausztria egészen az 1914-es világháborúig kellemetlen módon sakkban tartja az ukrán gondolat támogatásával az oroszokat a galíciái határokon: hogyné, hiszen ez a veszedelmes népi, nyelvi, nemzeti szeparatizmus igen kellemetlen következményekkel járhatott volna, mert meglazíthatta volna az orosz birodalom belső egységét.

Az 1914-es világháborúban fedezi fel az ukrán kérdést Németország is, mely mostantól kezdve állandóan ott áll az ukrán nacionalizmus távlatában. Nem hiába hivatkozik annyit II. József-re a keletközépeurópai nagy-német politika, a nemzeti szocialista Németország átvette az öreg Ausztria galíciái örökségét. Egyébként e tekintetben Németország odalépett Csehszlovákia helyére is, mely Kárpátalján keresztül tartott kapcsolatokat a galíciái ukrán mozgalmakkal. Mivel pedig Oroszországban a Szovjet elnyomta a polgári-paraszti nacionalizmus megnyilvánulásait, az ukrán nemzeti és állami gondolat Galíciában izzott tovább s Csehszlovákiának szüksége is volt erre a feszültségre a lengyel politikával szemben. Németország pedig már 1917-ben, az orosz összeomláskor felismerte az ukrán kérdés nagy orosz, illetve lengyel fontosságát. Mindkét állammal, illetve nemzettel szemben innét használja ekként az ukrán középosztályi mozgalom feszítőerejét a német politika. Ez a mozgalom pedig jellegzetesen középosztályi eredetű: az ukrán középosztálynak államra van szüksége, hogy elhelyezkedhessen; az osztrák rendszer idején Galíciában a lengyelekkel szemben nagy ukrán intelligencia nőtt fel s ennek népi, illetve történelmi öntudata saját államot követel, melynek képzeteit már úgyis kirajzolta, a múlt ködéből kibontotta az ukrán nemzeti romantikus költészet és a történettudomány.

Hogyan jelenik meg ennek a tudománynak tükrében az ukrán kérdés? Michael Hruáevskyj nagy nyolckötetes ukrán munkája, melynek 1916-ban rövidebb német foglalata is megjelent (*Geschichte der Ukraine, Lemberg—Wien 1916*) hatalmas távlatokat nyitott a nacionalizmus előtt. A német kiadásnak egyébként az volt a célja, hogy a központi hatalmak figyelmét felhívja e problémára úgy a feléledő lengyelek, mint a hanyatló orosz nagyhatalom ellenében. Hruáevskyj szintézise teljesen kiiktatja a moszkovita Oroszországot az orosz fejlődésből. Azt tartja, hogy az ukrán-kis orosz nép és az első Oroszország, a kievi Rus voltaképpen teljesen azonosak. A Rurik-ház uralma alatt a mai ukrán népszellemet keresi. A kievi Rus nem volt Moszkva elődje, hanem saját ukrán népi termék, melyet az 1240-es tatár roham döntött le. Nem tagadja, hogy a kievi első Oroszország szerfölött laza és számtalan partikularizmusból alakult szerkezetű volt és ezért is esett a tatár hódítás áldozatául. A bizánci-orosz kultúra összes termékeit (Nestor stb.) teljesen a mai ukrán népiségnek foglalja le. Alig sejteti, hogy Moszkva is egyike volt a Rurik-ház fejedelemsegeinek, elmellőzi a kievi — moszkvai folytonosságot, aminek politikai következményei nyilvánvalóak. Am annál nagyobb gondot fordít a nyugati orosz-ukrán-kis orosz területek múltjának megmagyarázására. Ter-

mészetenesen részletesen szól arról a folyamatról, ahogy a lengyelek a galíciai és keletlengyelországi területek birtokába jutottak. Ezt az elbirtoklást a Kiev területén a tatár hódítás és uralom révén keletkezett dezorganizáció tette lehetővé. Részletes kidolgozást nyer a katolikus lengyelek és az orthodox ukránok ellentéte, mely nemzeti feszültséggé alakult. Ám ugyanekkor az orthodoxia is úgy szerepel a nagyorosz-moszkvai uralommal szemben, mint amelyet az ukrán népszellem közvetített Moszkvának Bizáncból. Ami pedig a galíciai és keletlengyelországi területeket illeti, itt Hrulevskij és a nyomában járó történetírás hosszasan elemzi a mélyen be a XVI. századba nyúló kisorosz részfejedelmi, nagyúri szeparatizmust, területiális kisebb uralmakat. Ám természetesen hamar felszínre jut az a felismerés, hogy ezek az uralmak a lengyel közjogi szerkezettel szemben inkább magánuralmi, földesúri jellegűek. Az ukrán népi tudat és az orthodoxia e mágnások kastélyaiban talál menedéket. Mindez a történeti szintézis arra szolgál, hogy egyfelől elerőtlenítsék az egységes Oroszországnak Dél-Oroszországra vonatkozó igényeit, másfelől pedig kimutassák a lengyel államnak Galícia s a keleti területek fölötti uralmának jogtalanságát, — a lengyel uralom e jellemzés során természetesen mindenütt „feudális“ jellegűnek van feltüntetve, a régi kisorosz-ukrán nagyurak pedig már mind valósággal az új népi, romantikus gondolat képviselői. A lengyel uralom eszköze a katolicizmus terjesztése s a nagybirtokrendszer, viszont az ukrán nép mindvégig demokratikus tulajdonosságokkal rendelkezik. Ugyanekkor határozott képet kapunk arról is, hogy a nagyorosz tömeggel szemben a mozgékony ukránok már a X—XI. században a nyugati orientáció hívei voltak, később pedig szintézist teremtettek a lengyel katolikus uralom ellen védekező orthodoxia és unitus hit s a legújabb nyugati eszmények között.

A nemzeti történetírásnak ez a romantikája nemcsak az ukrán intelligencia, hanem a német olvasó felé is fordul. A világháborús német-ukrán élmény óta az ukrán nacionalizmus szellemi kellékei között állandóan ott van a német szellemmel és politikával való kapcsolat. Hruáevskij hatalmas nemzeti szintézise tovább hatott. Az újabb ukrán tudósok és írók nem is mulasztották el, hogy megismertessék eredményeiket és szemléletüket a német közösséggel, ahol mindig szíves fogadtatásra számítottak, hiszen akár a nemzeti szocialista Németország, akár pedig a vérsaillesi korszak nemzeti irányja szövetségeseiket látott bennük a lengyelek ellenében. Ezek a feldolgozások tovább részletezik Hruáevskij eredményeit. A „Deutschum und Ausland“ sorozatban így jelent meg az osztrák művészettörténetben ismert nevű V. Zalozieckij szerkesztésében a rendkívül részletes tanulmányokat tartalmazó kötet: „Das geistige Leben der Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart“ (Münster-Westfalen 1930), melyben az ukrán tudomány összes ismert képviselői szerepelnek. Zalozieckij, D. Dorosenko, I. Mirőuk, D. Antonovyő, Z. Kuziela, L. Bileckij tanulmányai a már Hrusevskij óta ismert képet fejlesztik tovább. Céljuk a moszkvai orosz hatalom és a középkori és újabbkori lengyel államiság leértékelése s ennek helyén az eszmei Ukrajna történeti és szellemi meggyökereztetése. A berlini ukrán intézet nagy kiadványai (Abhandlungen des ukrainischen wissenschaftlichen Institutes in Berlin) 1927 óta megjelenő köteteiben szintén ugyanezt a szemléletet találjuk, ugyanezekkel a tudósokkal. Majd meg az 1940—41-es -változások során az ukrán tudomány előbb említett képviselői — szinte változtatás nélkül — újra összefoglalták közleményeiket „Handbuch der Ukraine“ címen (1941, Leipzig). Itt már teljesen háttérbe szorul a moszkvai nagyorosz államiság léte és a lengyel fejlődés. Már HruSevskij sem volt idegen attól a szemlélettől, hogy az 1569-es lengyel-litván egybeolvadásig nem szívesen beszélt lengyel állami uralomról az ukránok fölött, — ám ez az újabb kiadvány már sokkal határozottabb keretbe foglalja ezt a felfogást: az ukrán nép és területe tulajdonképpen a litván fejedelmekkel voltak kapcsolatban és csak az únió révén kerültek közvetlen lengyel birtokba. Az ukrán nép kiterjedéséről s geopolitikai helyzetéről szóló — eléggé határozatlan — fejezetek

nagy biztonsággal beszélnek a legdélibb „Mukaéiv-Sewlus“ (Munkács-Nagyszöllös) népi határvonalról, ami nyilván a csehszlovák-ukrán orientáció ittfelejtett emléke. Az új kiadvány egyébként igen jelentős gazdaságpolitikai részt tartalmaz, mely az ukrán területek gazdasági értékeit együttesen, államhatárok figyelembevétele nélkül tárgyalja, — egyik érdekes jeleként, mint emelkedik fel írók, tudósok s történészek munkájából a realitások síkjára a nyugatról jött politikai szándékok szárnyán az ukrán nemzeti vágyakozás.

Ez a politikai tudomány a kívülről jött politikai erők és valóságok terméke. Jellegzetes munkája az olyan történet- és államnélküli intelligenciának, mely a népszellem ihletésére előbb történetet teremt a nép jelene mögé, majd meg hatalmpolitikai eszközöket keres, hogy e szándékokat meg is valósítsa. Az ukrán nemzeti szemlélet tisztában van vele, hogy Ukrajna soká csak eszmékben, eszményekben élt. A keleteurópai nemzetiségi mozgalmak fontos példája az ukrán nacionalizmus, mely talán a legtovább ment abban a törekvésében, hogy minden állami alap és határ nélkül mégis államot és történetet teremtsen egy népi-intellektuális mozgalom számára igazolásul. Mivel a realitások körétől soká oly messze esett minden ukrán eszme és államiság, ezért fordultak az állam- és történetnélküli népek romantikus szomjúságával a múlt felé. E történet szemlélet mögött azonban nemcsak egy tompa, mély népi réteg fölé felemelkedett intelligencia állampolitikai törekvései állanak, hanem más nagyhatalmi szándékok is. Ha majd Németország 1918-as és 1941/42-es délorszországi törekvéseinek indításait keresi egy még messze kor, közöttük ott találja az ukrán intelligencia nacionalizmusát is, ahogy már jóelőre felrajzolják államuk múltját, jelenét, feladatait az oroszok és lengyelek között s eszmei igazolást szolgáltatnak a nagy német keleteurópai előretörésnek.

A
R
G
U
S